

Алла Миколаєнко

**«СМОЛОСКИП»
(1967–2017):
від Америки до України**

**Київ
«СМОЛОСКИП»
2018**

**УДК 655.41Смолоскип(477)(091)(02)
М 59**

У монографії здійснено комплексне дослідження закордонного та українського етапів діяльності видавництва «Смолоскип», його становлення та функціонування. Простежено еволюцію «Смолоскипа» від часопису української молоді до видавництва. Архівні матеріали дали змогу авторці висвітлити інформаційний, видавничий, оборонний і т. зв. «допомоговий» напрями правозахисної діяльності осередку за кордоном. Увагу сконцентровано на внеску видавництва в популяризацію авторів «розстріляного відродження», шістдесятників, твори яких були заборонені й недоступні в СРСР. Охарактеризовано вплив конкурсу «Смолоскипа» для молодих авторів на становлення літературних поколінь 1990-х, 2000-х, 2010-х рр.

Видання розраховане на видавців, журналістів, а також усіх, хто цікавиться історією української видавничої справи.

Науковий редактор –
доктор філологічних наук, професор
Антоніна Гурбанська

Рецензенти:
доктор наук із соціальних комунікацій, професор
Ольга Трищук
кандидат наук із соціальних комунікацій
Ніна Вернигора

*Рекомендовано до друку Вченою радою Київського
національного університету культури і мистецтв
(протокол № 22 від 25 березня 2016 р.)*

ISBN 978-617-7173-80-8

(ТОВ «Смолоскип»)

ISBN 978-617-7321-14-8

(МБФ «Смолоскип»)

© Миколаєнко А., 2018

© «Смолоскип», 2018

*Світлій пам'яті засновника, ідейника
та багаторічного керівника видавництва
«Смолоскип» Осипа Зінкевича, який допоміг
написати це дослідження та благословив
його появу в книжці*

ВСТУПНЕ СЛОВО

В СРСР правдиву інформацію про діяльність українських еміграційних видавництв з політичних та ідеологічних причин замовчували або подавали у викривленому ракурсі. Автори публікацій радянського часу намагалися дискредитувати українські видавничі осередки, що діяли за кордоном, представляючи їх як «ворожі буржуазно-націоналістичні» організації, що становили загрозу для політики комуністичної партії.

Зі здобуттям Україною незалежності широкій громадськості стали доступними позбавлені ідеологічних нашарувань відомості про діяльність провідних українських видавничих осередків, що були засновані в еміграції й відіграли важливу роль в історії українського книговидання («Пролог», «Сучасність», Перша українська друкарня, Українська видавнича спілка, «Нові дні», «Молоде життя» та ін.). Особливе місце серед них займає видавництво «Смолоскип». Це видавництво, розпочавши діяльність у США (1967), випускало самвидав та літературу, заборонену в СРСР, а також проводило правозахисну діяльність на підтримку дисидентів материкової України. Із переїздом до Києва (1992) «Смолоскип» продовжує роботу над видавничими проектами: виходять друком недоступні за радянських часів літературні твори та документальні матеріали; видавництво випускає й популяризує дебютні книжки молодих авторів.

Діяльність «Смолоскипа» фрагментарно привертала увагу науковців та журналістів. У цьому дослідженні опрацьовано й узагальнено праці, у яких є менш і більш докладні згадки про видавництво, його проекти, авторів та працівників. Вагому роль у написанні монографії

відіграли статті іноземних енциклопедій, покажчиків, праці зарубіжних науковців (Віктор Сацевич, Олександр Гнатюк), у яких висвітлено окремі аспекти функціонування «Смолоскипа». Використано також наукові розвідки сучасних українських вчених, які побіжно згадують «Смолоскип» у контексті досліджень опозиційного руху другої половини ХХ ст. (Юрій Каганов, Георгій Касьянов, Тарас Лутчин), українського самвидаву (Сергій Лис, Олесь Обертас, Олександр Спанатій), діяльності шістдесятників (Людмила Тарнашинська), української еміграції (Василь Губарець, Юрій Недужко, Олександр Омельковець), співпраці з іншими видавничими осередками за кордоном (Микола Тимошик, Вероніка Чекалюк), тенденцій сучасного книговидання (Ірина Копистинська) та інших дотичних проблем. Фактологічну інформацію про «Смолоскип» розпорошено в публіцистичних матеріалах закордонних та українських ЗМІ.

Праці вищезгаданих науковців та архівні документи й матеріали осередку допомогли здійснити перше комплексне наукове дослідження, яке відображає зародження, становлення й особливості функціонування видавництва «Смолоскип» за кордоном та в незалежній Україні.

Вивчення видавничих досягнень та фахової культури «Смолоскипа» дає змогу зосередити увагу на особливості та активності осередку в контексті загального розвитку еміграційного книговидання українців, а також сприяє формуванню цілісної і не спотвореної ідеологічними радянськими приписами історії української видавничої справи. Аналіз роботи «Смолоскипа» в Україні доповнює знання про сутність сучасних викликів ринку перед видавцями.

Дослідження діяльності «Смолоскипа» здійснено не лише в контексті редакційно-видавничих процесів, а й у зв'язку з історичними, політичними, націєтворчими проблемами, до вирішення яких безпосередньо причетне видавництво. У монографії визначено місце

книжкової продукції «Смолоскипа» в історико-культурному процесі, її значення для осмислення маловідомих та переоцінювання відомих історичних фактів, подій, тенденцій, зокрема радянського періоду. Зріз діяльності «Смолоскипа» дає змогу з'ясувати роль еміграційних видавництв у становленні державної незалежності нашої країни.

Нині особливої значущості набула просвітницька діяльність видавництва, актуальна з позицій утвердження національної свідомості українців, розвитку нації в сучасних суспільно-політичних умовах, які супроводжуються зазіханнями на цілісність і єдність Української держави.

Вивчення та порівняння зарубіжного й українського досвіду «Смолоскипа» розширює теоретичні знання та практичні навички сучасних фахівців книжкової справи, спонукає їх до творення оптимальних видавничих стратегій з орієнтацією на історичні перспективи.

Як і будь-яка наукова праця, дослідження діяльності видавництва «Смолоскип» не претендує на вичерпність. Більше того, ця монографія лише дає поштовх і підстави до розширення та поглиблення цілісної картини історії еміграційної та вітчизняної української видавничої справи. Такі видавництва, як «Смолоскип», мають цікаву та повчальну історію, помітні заслуги в духовному, видавничому і літературному житті українського народу, а отже – заслужене право на увагу сучасних дослідників.

* * *

Висловлюю вдячність дружині пана Осипа – Надії Зінкевич, нинішньому директоріві «Смолоскипа» Ростиславу Семківу, редакторіві Ларисі Білик, випусковому редакторіві Олександрі Сауляк, відповідальнотому менеджерові Оксані Тимошенко, верстальниці Олені Нужній та всім працівникам видавництва «Смолоскип», спільними зусиллями яких ця 50-річна історія склалася в один пазл.